

horská sedla. Celková početnost byla v letech 1985–1989 odhadnuta na 3–6 milionů hnízdících párů a tento odhad zůstal nezměněn pro období 2001–2003, přestože výsledky jednotného programu sčítání ptáků z území ČR za posledních více než 20 let naznačují velmi mírný pokles. V ČR je převážně stálým, v případě mladých ptáků potulným druhem, který na našem území zimuje v počtu 2–4 milionu jedinců.^{[2][7]}

Prostředí

Vyhledává zvláště listnaté a smíšené lesy, žije i v jehličnatých porostech, remízcích, sadech, zahradách, parcích i v zeleni vnitřní městské zástavby.^{[2][6][7]}

Chování

Sýkora koňadra je vysoce přizpůsobivá a učenlivá, umí být bojovná.

V Anglii se naučila rozklouvat hliníková víčka lahví s mlékem a sezobávat smetanu pod nimi.^[8] Tato dovednost byla poprvé pozorována v roce 1921 a během následujících dvou desetiletí se mezi koňadrami rychle rozšířila a osvojily si ji i modřínky.^[9]

V roce 2009 byla jako vůbec první pěvec pozorována v Maďarsku při zabíjení a požívání netopýrů hvízdavých (*Pipistrellus pipistrellus*). Útočila výhradně na hibernující jedince, a to jen při nedostatku jiné potravy.^[10] Ojediněle jsou známy i případy kanibalismu a zabítí i požívání jiných druhů pěvců.^[2]

Ornitologové z univerzity v Gronigenu sledovali 10 let dění v ptačích budkách lejsků černohlavých (*Ficedula hypoleuca*) v národních parcích Dwingelderveld a Drents-Friese Wold. Zdokumentovali 88 mrtvých lejsků, z nichž 86 usmrtily sýkory koňadry, dva sýkory modřínky. Jev lze vysvětlit mezidruhovou konkurencí umocněnou oteplením klimatu; dochází totiž k posunu hnízdní sezóny a ptáci, kteří se dosud mýjeli, se začínají potkávat. Místa k hnízdění jsou limitována, a proto o ně ptáci svádějí souboj (hnízdící pták je současně velmi teritoriální). Lejssek s hmotností 13 g nemá proti sýkoře těžší o tři gramy valnou šanci, zejména pokud sedí na hnízdě a chrání vejce. Útočící sýkora mu údery zobáku rozklove hlavu. Většinu mrtvých lejsků tvoří samci, protože právě samci vyhledávají vhodné místo k hnízdění. Zjistilo se, že zabítí lejskové jsou obvykle samci přilétající na začátku léta, tedy na reprodukci pozdě; patrně by nezískali samice, ani kdyby našli vhodné hnízdo.^[11]

Tah

Převážně stálý a přelétavý druh na většině svého území, zčásti tažný ve střední, severní a východní Evropě. Dříve byla považována za typicky stálého ptáka, ale díky kroužkování bylo zjištěno, že někteří naši ptáci, zejména mladí, přezimují u Jadranu a v teplém jižním podhůří Alp v Itálii a Francii. V ČR přezimují někteří ptáci z Polska, Běloruska a z podhůří Uralu.^[4]

Hnízdění

Hnízdo v budce s vejci

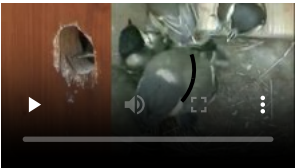
Hnízdí jednotlivě, teritoriálně a monogamně, vzácně byla zjištěna i bigamie. Páry se vytvářejí většinou nově po rozpadu zimních hejn. Velikost teritoria je variabilní a v závislosti na prostředí se pohybuje mezi 0,4–3,0 ha.^[2]

Přirozeně hnízdí v dutinách stromů, ovšem je velmi přizpůsobivá, a tak běžně obsazuje hnízdní budky a zahnízďuje i na řadě jiných míst (v hromadách dříví, kovových trubkách, dutinách zdí, starých hnízdech strak a veverek, poštovních schránkách, v zemních děrách). Budka pro koňadru by měla být vysoká 25 cm s průměrem dna 12 × 14 cm a kulatým vletovým otvorem v průměru 32 mm, případně svisle oválným v průměru 32 × 35 mm.

Hnízdo staví samotná samice z mechu prokládaného trávou, kořínky a lišejníky, hlubokou hnízdní jamku navíc vystýlá rostlinným chmýřím, srstí a někdy peřím. Stavba trvá obvykle 2–6 dnů, ale při prvním hnízdění může trvat mnohem déle (až 20 dnů). Běžně hnízdí dvakrát ročně od dubna do července. Velikost snůšky závisí zejména na množství potravy, dále na době hnízdění, stáří samice a dalších faktorech. Snůška čítá obvykle 8–12 bílých, červenohnědě skvrnitých vajec

o rozměrech 17,6 × 13,4 mm a průměrné hmotnosti 1,6 g. Snášena jsou denně, někdy také dvě vejce za den, tři za dva dny nebo naopak s jednodenní pauzou. Délka sezení je 12–17 dnů; sedí pouze samice, zatímco samec krmí. Mláďata se lhnou během jednoho až tří dnů, jsou krmena oběma rodiči a hnízdo opouštějí po 17–23 dnech. Při prvním hnízdění jsou krmena dalších 6–8 dnů, při druhém hnízdění dvakrát déle. Mladí ptáci setrvávají s rodiči přes zimu. Pohlavně dospívají ve druhém kalendářním roce života.^[2]

Úspěšnost hnízdění je vlivem predace a počasí značně variabilní (40–95 %), u prvního hnízdění bývá zpravidla vyšší než u druhého. Pressen uvádí z celkového počtu 3818 vajec ztráty 774 vajec a 618 mláďat, celkovou úspěšnost uvádí 36,5 %.^[12] Figura v letech 2005–2012 zjistil u 124 hnízd jako nejčastější příčinu ztrát predaci (67 % hnízd), a to hlavně kunou (podíl na predaních událostech 42,86 %), plchem velkým (32,47 %) a strakapoudem velkým (9,10 %).^[13] Úmrtnost v prvním roce života je 61,1 %, nejstarší kroužkovaný pták se dožil 15 let a 5 měsíců.^[2]

Mláďata při opouštění hnízda

Potrava

Složení potravy sýkory koňadry je sezónně proměnlivé. Na jaře a v létě v něm převažuje živočišná složka, kterou tvoří hlavně hmyz v různých vývojových stádiích, zejména motýli (až 62,2 %), brouci (až 64,9 %), blanokřídlí (až 45,7 %), stejnokřídlí (až 53,1 %) a dvoukřídlí (až 36,1 %), ale i pavouci (až 33,3 %). Na podzim a v zimě vyhledává hlavně semena; v předjaří mohou být v potravě zastoupena až 70 %, přičemž jde nejčastěji o semena slunečnice, buku a orešáku. Může také oštipovat dužnaté plody dřevin, pupeny a listy, pít nektar a požírat drobné plže, které vyhledává kvůli obsahu vápníku v ulitách. Mláďata jsou krmena převážně housenkami motýlů (i přes 90 %), dále jiným hmyzem, pavoukovci a někdy i semeny a plody dřevin. Dospělí ptáci mohou mláďata krmít

i více než 800× (průměrně 380×) denně, čímž úspěšně regulují výskyt případných hmyzích škůdců.^[2] Podle studie zveřejněné v roce 2007 pomohly v Nizozemsku sýkory hnízdičky v jablonoňových sadech ke snížení počtu housenek o celých 50 %.^[14] Potravu sbírá hlavně na větvích stromů a keřů, ale i na zemi a v zimě často na krmítkách.^{[2][7]} Potřebuje-li potravu vykloupat, dokáže si skořápku atd. držet na podložce oběma nohama.^[15]

České pojmenování

K historickým zoologickým názvům pro sýkoru koňadru patří: koňadra, sýkora, koňadra obecná.^[16]

Původ rodového jména sýkora je *onomatopoický*. Vyšlo z podoby zvuků při vábení a později se přiklonilo k „sykat“, příp. se uvádí i opačný postup vývoje, že sýkora je od „sykat“, protože vábí „syk syk syk“.^[17]

Druhové jméno koňadra je české, *předobrozenecké*. *Sémantika* původně hanlivého jména „konědra“ pramení z vlastnosti sýkory koňadry – bojovnosti, „dravosti“. Podle staročeského konědra čili ras, pohodný jde o toho, „kdo dere koně“. Protože slovo konědra (ras) postupně mizelo z běžného užívání, stávalo se „koňadra“ (druh sýkory) výrazem náchylnějším k větším či menším hláskovým obměnám, viz i lidové názvy.^[18]

Lidové názvy: babčice, babička, dřevolezka, hoňák, kanazda, koňafka, koňak, koňarda, koňarka, koňárka, koňářda, koňářice, koňarka, koňaska, koňavka, koňazda, koňazdra, koňerza, koňezdra, koňezdra, koňiř, koňiř, koňiřka, koňiřka, koňizdra, koňouzdra, křížová, křížovka, kuňadra, kunizdra, kunorza, patiča, piskora, ponrava, sýkora velká, uhlík, vlaská.^{[19][20]} Například i v periodiku *Naše řeč* se dočteme: „A r. 1890 nasbíral Šír pro jedinou sýkorku ‚koňadru‘ celkem 30 jmen českých (německých 25): vedle rozmanitých forem slova ‚koňadra‘ také ‚křížovka‘, ‚babčice‘, ‚hoňák‘, ‚uhlík‘, ‚patiča‘, ‚ponrava‘, ‚piskora‘ atd.“^[21]

Odkazy

Poznámky

- Klinální variabilita: postupná změna některého znaku podél geografické osy.

Reference

- The IUCN Red List of Threatened Species 2021.3*. 9. prosince 2021. Dostupné online (<https://api.v3.iucnredlist.org/api/v3/taxonredirect/22735990>). [cit. 2021-12-27].
- HUDEC, K. a kol. *Fauna ČR. Ptáci 3*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1113-7. S. ?.
- SVENSSON, Lars, a kol. *Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu*. Překlad Robert Doležal. 3., přeprac. vyd. Plzeň: Ševčík, 2016. ISBN 978-80-7291-246-9. S. 342.
- Sýkora koňadra. In: *Ptáci našich měst a vesnic* [CD]. Praha: Radioservis, ©2002.
- SLABBEKOORN, H.; BOER-VISSER, A. Cities Change the Songs of Birds. *Current Biology*. 2006, roč. 16. DOI 10.1016/j.cub.2006.10.008 (<https://dx.doi.org/10.1016%2Fj.cub.2006.10.008>).
- CEPÁK, Jaroslav. *Atlas migrace ptáků České a Slovenské republiky*. Praha: Aventinum, 2008. ISBN 978-80-86858-87-6. S. ?.
- ŠTASTNÝ, Karel; BEJČEK, Vladimír a HUDEC, Karel. *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice: 2001–2003*. 2. vyd. Praha: Aventinum, 2009, s. 358. ISBN 978-80-86858-88-3.
- HAWKINS, T. Opening of Milk Bottles By Birds. *Nature*. 1950, roč. 165, s. 435–436. DOI 10.1038/165435a0 (<https://dx.doi.org/10.1038%2F165435a0>).
- LEFEBVRE, L. The opening of milk bottles by birds: Evidence for accelerating learning rates, but against the wave-of-advance model of cultural transmission. *Behavioural Processes*. 1995, roč. 34, čís. 1, s. 43–53. Dostupné online (https://archive.org/details/sim_behavioural-processes_1995-05_34_1/page/43). DOI 10.1016/0376-6357(94)00051-H (<https://dx.doi.org/10.1016%2F0376-6357%2894%2900051-H>).
- ESTÓK, P. a kol. Great tits search for, capture, kill and eat hibernating bats. *Biology Letters*. 2010, roč. 6, čís. 1, s. 59–62. DOI 10.1098/rsbl.2009.0611 (<https://dx.doi.org/10.1098%2Frsbl.2009.0611>).
- DOHNAL, Radomír. Změna klimatu mění sýkorky: roztomilí ptáčci umí uklovat lejsky a vyzobat jim mozek. *Ekolist.cz* [online]. 8. 2. 2019 07:14 [cit. 8. 2. 2019]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/zmena-klimatu-meni-sykorky-roztomili-ptacci-take-umi-uklovat-lejsky-a-vyzobat-jim-mozek>
- PRESSEN, Vladimír. Hnízdní bionomie sýkory koňadry (Parus major L.), sýkory uhelníčka (Parus ater L.), sýkory parukářky (Parus cristatus L.) a šoupálka dlouhoprstého (Certhia familiaris Brehm)... In: SITKO, J. ed. a TRPÁK, P., ed. *Pěvci 1988: sborník z ornitologické konference*. Praha: SZN, 1990, s. 124. ISBN 80-209-0152-3.
- FIGURA, Roman. *Hnízdní ztráty dutinových pěvců: sezonní vlivy a reprodukční odpovědi* [online]. Olomouc, 2013, s. 29. Diplomová práce. PříF UPOU. Dostupné z: http://theses.cz/id/j9a6kw/Hnizdni_ztraty_dutinovych_pevcu.pdf
- MOLS, C. M.; VISSER, M. E. Great Tits (Parus major) Reduce Caterpillar Damage in Commercial Apple Orchards. *PLoS ONE*. 2. 2007, roč. 2. DOI 10.1371/journal.pone.0000202 (<https://dx.doi.org/10.1371%2Fjournal.pone.0000202>).
- POŘÍZ, Jindřich a NOVÁK, Zdeněk. Sýkora koňadra. In: *BioLib.cz* [online]. ©1999–2018 [cit. 13. 7. 2018]. Dostupné z: <https://www.biolib.cz/cz/taxon/id8950/>
- Slovník historických českých názvů ptáků* [online]. Sest. Karel Hudec. 2012 [cit. 1. 1. 2018]. Dostupné z: bigfiles.birdlife.cz/Historicke_nazvy_ptaku.pdf
- FIALOVÁ KARPENKOVÁ, Zuzana. *České názvy ptáků z etymologického a slovotvorného hlediska*. Praha, 2006, s. 78, 113. Diplomová práce. FFUK, ÚČJTK.
- FIALOVÁ KARPENKOVÁ, Zuzana. *České názvy ptáků z etymologického a slovotvorného hlediska*. Praha, 2006, s. 79, 116. Diplomová práce. FFUK, ÚČJTK.
- FIALOVÁ KARPENKOVÁ, Zuzana. *České názvy ptáků z etymologického a slovotvorného hlediska*. Praha, 2006, s. 79. Diplomová práce. FFUK, ÚČJTK.
- KNĚŽOUREK, Karel. *Velký přírodopis ptáků... Díl první*. V Praze: Kober, 1910, s. 101.
- FLAJŠHANS, Václav. Ptáci jména a náš slovník. *Naše řeč* [online]. 1940, roč. 24, č. 7, s. 193–201 [cit. 13. 7. 2018]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3502>

Literatura

- FIGURA, Roman. *Hnízdní ztráty dutinových pěvců: sezonní vlivy a reprodukční odpovědi*. Olomouc, 2013. 43 s. Diplomová práce. Ved. práce Mgr. Peter Adamík, Ph.D. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta.

- KNĚŽOUREK, Karel. *Velký přírodopis ptáků se zvláštním zřetelem ku ptactvu zemí českých a rakouských. Díl první*. V Praze: I. L. Kober knihkupectví, 1910. xxv, 663 s., 10 nečísl. listů obr. příl.
- PRESSEN, Vladimír. Hnízdní bionomie sýkory koňadry (*Parus major* L.), sýkory uhelníčka (*Parus ater* L.), sýkory parukářky (*Parus cristatus* L.) a šoupálka dlouhoprstého (*Certhia familiaris* Brehm) v jehličnatých porostech Nízkého Jeseníku. In: SITKO, Jiljí, ed. a TRPÁK, Pavel, ed. *Pěvci 1988: sborník z ornitologické konference*. Praha: Státní zemědělské nakl., 1990, s. 99–127. ISBN 80-209-0152-3.
- *Ptáci našich měst a vesnic: komentované nahrávky 40 druhů nejběžnějších a nejzajímavějších ptáků žijících v blízkosti člověka* [CD]. Praha: Radioservis, ©2002. 2 CD (77:20, 78:27), brožura. Hlas pro tento den.
- ŠÍR, Vladislav. *MDra. Vladislava Šíra Ptactvo české: řád VII.: Zpěvaví: řád VIII.: Hrubozobí: řád IX.: Holubovití: řád X.: Kůrovití. Svazek 3*. V Praze: M. Knapp, 1890. 150 s.
- SAMPLONIUS, Jelmer M. a BOTH, Christiaan. Fatal Competition between Two Bird Species. *Current Biology*. 2019 (Jan. 10), vol. 29, iss. 2, s. 327–331.
- STARR, Michelle. Our Environment Is Turning These Adorable Birds Into Violent, Brain-Eating Killers. In: *ScienceAlert* [online]. 2 Feb 2019 [cit. 8. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.sciencealert.com/climate-breakdown-has-turned-this-adorable-bird-into-a-violent-killer>
- SVENSSON, Lars, a kol. *Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu*. Překlad Robert Doležal. 3., přeprac. vyd. Plzeň: Ševčík, 2016. ISBN 978-80-7291-246-9. S. 342.
- ŠTASTNÝ, Karel; BEJČEK, Vladimír a HUDEC, Karel. *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice: 2001-2003*. 2. vyd. Praha: Aventinum, 2009. 463 s. ISBN 978-80-86858-88-3.
- Gang Song; et al. (2020). Great journey of Great Tits (*Parus major* group): Origin, diversification and historical demographics of a broadly distributed bird lineage. (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jbi.13863>) *Journal of Biogeography*. doi: <https://doi.org/10.1111/jbi.13863>

Související články

Další druhy sýkor vyskytující se na území ČR:

- [Sýkora modřinka](#)
- [Sýkora babka](#)
- [Sýkora lužní](#)
- [Sýkora parukářka](#)
- [Sýkora uhelníček](#)

Externí odkazy

- Obrázky, zvuky či videa k tématu **sýkora koňadra** na Wikimedia Commons
- Galerie sýkora koňadra na Wikimedia Commons
- Taxon **Parus major** ve Wikidruzích
- Hlas pro tento den, Český rozhlas (http://www.rozhlas.cz/hlas/pevci-pl/_zprava/29553)
- příroda.cz (<http://www.priroda.cz/lexikon.php?detail=223>)
- www.ptacisvet.cz (<http://www.ptacisvet.cz/index.php?browser=nn&menutype=Reduced&special=None&action=Detail&skupina=Druh&detail=S%FDkora+ko%F2adra>) Archivováno (<https://web.archive.org/web/20081205053951/http://www.ptacisvet.cz/index.php?browser=nn&menutype=Reduced&special=None&action=Detail&skupina=Druh&detail=S%FDkora+ko%F2adra>) 5. 12. 2008 na Wayback Machine.
- online webkamery v hnízdní budce (<http://www.beleefdelente.nl/koolmees>)
- webkamera z hnízda sýkorky (<http://www.zoocam.info/sykora-konadra/>)
- časopis Ptáci svět (<http://www.birdlife.cz/co-delame/publikace/ptaci-svet/>)
- Video (<https://youtu.be/NTcuJF9vNJI>) – Jarmila Kačírková: Sýkora koňadra (*Parus major*) mláďata opouštějí hnízdní budku, Přerov 24.6.2019

	Wikidata: Q25485 • Wikidruhy: Parus major • ADW: Parus_major (https://animaldiversity.org/accounts/Parus_major/) • Avibase: 7296BC772F2643AD (https://avibase.bsc-eoc.org/species.jsp?avibaseid=7296BC772F2643AD) • BioLib: 8950 (https://www.biolib.cz/en/taxon/id8950) • BirdLife: 22735990 (https://datazone.birdlife.org/species/factsheet/22735990) • BOLD: 70326 (http://www.boldsystems.org/index.php/TaxBrowser_TaxonPage?taxid=70326) • BTO: GRETI • NDOP: 1302 (https://portal.nature.cz/publik_syst/nd_nalez-public.php?idTaxon=1302) • eBird: greti1 (https://ebird.org/species/greti1) • EPPO: PRUSMA (https://gd.eppo.int/taxon/PRUSMA) • EUNIS: 1182 (https://eunis.eea.europa.eu/species/1182) • Euring: 14640 (https://euring.org/edb/species-maps/sp14640.htm) • Fauna Europaea: 97276 (http://www.eu-nomen.eu/portal/taxon.php?GUID=urn:lsid:faunaeur.org:taxname:97276) • Fauna Europaea (new): 0619a1ea-27d0-4382-b46a-2f0d8375acf8 (https://fauna-eu.org/cdm_dataportal/taxon/0619a1ea-27d0-4382-b46a-2f0d8375acf8) • Fossilworks: 368939 (https://web.archive.org/web/0/http://www.fossilworks.org/cgi-bin/bridge.pl?a=taxonInfo&taxon_no=368939) • GBIF: 9705453 (https://www.gbif.org/species/9705453) • IBC: great-tit-parus-major (https://birdsoftheworld.org/bow/species/great-tit-parus-major/details) • iNaturalist: 203153 (https://inaturalist.org/taxa/203153) • IRMNG: 11232841 (https://www.irmng.org/aphia.php?p=taxdetails&id=11232841) • ITIS: 561864 (https://www.itis.gov/servlet/SingleRpt?SingleRpt?search_topic=TSN&search_value=561864) • IUCN: 22735990 (https://apiv3.iucnredlist.org/api/v3/taxonredirect/22735990) • NBN: NHMSYS0000530533 (https://species.nbnatlas.org/species/NHMSYS0000530533) • NCBI: 9157 (https://www.ncbi.nlm.nih.gov/Taxonomy/Browser/wwwtax.cgi?mode=Info&id=9157) • TSA: 12949 (http://www.tierstimmen.org/en/database?field_spec_species_target_id_selective=12949) • WoRMS: 558568 (https://www.marinespecies.org/aphia.php?p=taxdetails&id=558568) • Xeno-canto: Parus-major (https://xeno-canto.org/species/Parus-major) • ZooBank: 05A5AA4A-BBD8-4C20-80D1-D38C729BEF48 (https://zoobank.org/NomenclaturalActs/05A5AA4A-BBD8-4C20-80D1-D38C729BEF48)
Identifikátory taxonu	
Autoritní data 	GND: 4164600-9 (https://d-nb.info/gnd/4164600-9) • LCCN: sh85057015 (https://id.loc.gov/authorities/subjects/sh85057015) • NLI: 987007540905805171 (https://www.nli.org.il/en/authorities/987007540905805171)